

Kunnskapsdepartementet

Vår dato:	22.05.2020
Deres dato:	[Deres dato]
Vår referanse:	[Vår ref]
Deres referanse:	[Deres ref]

Innspill til god styring av statlige universiteter og høyskoler

Innledning

Regjeringen har besluttet at det skal utarbeides en stortingsmelding om styringspolitikk for statlige universiteter og høyskoler. Begrepet styring skal i denne sammenhengen tolkes vidt og omfatter alt som gjøres for å følge opp, påvirke eller vurdere aktivitetene og resultatene til universiteter og høyskoler. I styringen inngår regelverk, mål- og resultatstyring, styringsdialog, herunder tildelingsbrev og etats-styringsmøter, organisering og finansiering, inkludert finansieringssystemet og konkurranse-arenaene.

Norske bedrifter står overfor viktige samfunnsoppdrag i årene som kommer: For det første skal de skape grønne løsninger og grønn teknologi for å sikre jordens bærekraft, for det andre skal de skape mange nye, lønnsomme arbeidsplasser for å sikre velferdsstatens bærekraft, og for det tredje skal de skape en jobb til alle for å sikre vår sosiale bærekraft. Dersom vi skal skape en bærekraftig fremtid – med løsning på klimakrisen, lønnsomme jobber som finansierer velferdsstaten og arbeid til alle – da må det norske høyere utdanningssystemet tilpasse seg de endringene og omstillingene som næringslivet og samfunnet står overfor.

I NHOs Kompetansebarometer 2019 undersøkte NHO blant annet samspillet mellom akademisk og bedrift. Samlet sett gir de bedriftene som har hatt en eller annen form for UH-samarbeid, uttrykk for positive erfaringer. NHO mener vi må få en enda bedre kobling mellom arbeidslivet og utdanningsinstitusjonene. Det vil styrke og utvikle begge parter.

6 av 10 av NHOs medlemsbedrifter rapporterte i Kompetansebarometeret for 2019 om udekket kompetansebehov. Bedriftene etterspør ikke minst fagarbeidere, men etterspørselen etter arbeidskraft med master- og bachelorgrad øker også. Og udekkede kompetansebehov får konsekvenser: Bedriftene melder om tapte kunder, tapte markedsandeler og skrinlagte utvidelser.

NHO er opptatt av å få en større vektlegging av tverrfaglig kompetanse. Det er avgjørende at studentene tilegner seg ferdighetene for det 21. århundre. Det handler blant annet om evne til kritisk tenkning, refleksjon, problemløsning, kommunikasjon og samarbeid og entreprenørskap. Og det handler om å gjøre kandidatene best mulig forberedt til raskt å kunne ta del i det høyproduktive og omstillingskrevende norske arbeidslivet, som blant annet er kjennetegnet av flate strukturer og partssamarbeid.

Vi ser en utvikling mot store regionale universiteter, som tilbyr både rene akademiske utdanninger og mer praktisk orienterte utdanninger. Det er behov for å tydeliggjøre samfunnsoppdraget, slik at universitetene kan ivareta arbeidslivets behov for kandidater innenfor ulike typer utdanninger. Behovet for et institusjonelt mangfold i sektoren kan utfordre ideen om

et felles styringssystem. Et fornyet styrings- og finansieringssystem bør derfor legge til rette for et reelt mangfold i sektoren.

Mange norske studenter er kritiske til hvor mye de lærer av praktiske og yrkesrettede ferdigheter i sin utdanning. Mange har aldri vært ute i praksis i løpet av studietiden. Samtidig ønsker mange av studentene mer praksis i studietiden. Manglende kunnskap om det norske arbeidslivet og fravær av praksis og arbeidslivskontakt i studiet kan gå utover studentenes motivasjon og evne til raskt å tilpasse seg et krevende arbeidsliv. Økt bruk av praksis i utdanningen vil dermed komme både studentene og kommende arbeidsgivere til gode.

Alumni-nettverk kan for eksempel være en viktig møteplass for kunnskapsdeling og erfaringsutveksling mellom UH-sektoren og nærings- og arbeidslivet. Etablering av flere og sterkere alumni-nettverk ved universitetene og høyskolene kan bidra til å styrke institusjonenes samarbeid med arbeidslivet, nettverksbygging, erfaringsutveksling og faglig påfyll.

Prioriterte temaer

I det følgende løftes de viktigste temaene NHO mener stortingsmeldingen om styringspolitikk for statlige universiteter og høyskoler bør adressere.

1. Styrke samarbeidet med partene i arbeidslivet

Generelt er det bred enighet om at måten vi har organisert arbeidsliv og samfunn i Norge, har gitt gode resultater i form av høy sysselsetting, omstillingsevne og produktivitet, og et arbeidsliv med mye læring. Kjernen i den norske samfunnsmodellen ligger i arbeidslivet, der et velorganisert arbeidsliv og trepartssamarbeid er det mest grunnleggende særtrekket. Kunnskap om dette er viktig for å forstå hvordan det norske samfunnet har kunnet vokse fram til ett av verdens beste land å bo og leve i. Den norske modellen med partssamarbeid mellom arbeidstaker og arbeidsgiver har bidratt til et bedre arbeidsliv og viktige velferdsreformer. I dette ligger det også et langvarig engasjement fra partenes side om å styrke utdanning og opplæring på alle nivåer.

NHO vil fremheve viktigheten av å styrke samarbeidet med partene i arbeidslivet. I dag skjer dette samarbeidet gjennom mange formelle og uformelle samarbeidsarenaer og på alle nivåer i utdanningssystemet. En styrking av samarbeidet med partene i arbeidslivet vil derfor være en naturlig forlengelse av dagens gode samarbeid. I omtalen av prioriterte virkemidler kommer vi nærmere tilbake til hva som konkret bør gjøres for å styrke samarbeidet.

2. Styrke arbeidslivets innflytelse på dimensjoneringen

NIFU gjennomførte i 2019 på vegne av Kunnskapsdepartementet en undersøkelse om hvordan universiteter og høyskoler dimensjonerer sine studietilbud. De fant at arbeidslivets innflytelse på dimensjoneringen er svak, og at det primært er studentenes søkning som er avgjørende for dimensjoneringen. Studentenes søkning utgjør mye av universitets- og høyskolesektorens økonomi, og har derfor stor påvirkning på hvilke utdanningsprogram som tilbys. NIFU poengterte også at fusjonene i høyskolesektoren har medført et mindre økonomisk handlingsrom for de nye universitetene, som møter høyere krav til forskningskompetanse blant undervisere enn da de var høyskoler. De nye universitetene må stille strengere krav til antall studenter og oppfyllingsgrad for å opprettholde fagtilbud, uavhengig av hva som er arbeidslivets eller lokalsamfunnets behov.

For å ivareta kompetansebehovene i fremvoksende næringer og nye satsningsområder for norsk konkurransekraft, er NHO særlig opptatt av at det må utdannes flere studenter innenfor teknologifagene. Norge har relativt få studenter innenfor disse fagområdene, sammenliknet med land det er naturlig å sammenlikne seg med. Dette er da også én av de fagbakgrunnene der NHO-bedriftene har størst kompetansebehov. Teknologitidningene må også sikres bedre

finansiering og utvikles i samarbeid med næringslivet. Men NHO er selvfølgelig ikke bare opptatt av teknologi. Også andre fag er viktige – og ikke minst kombinasjon av fag. Enten det er økonomi, jus, språk – eller kulturforståelse.

3. Styrke arbeidslivsrelevansen

Arbeidslivsrelevansen bør bli bedre i mange høyere utdanninger. Økt arbeidslivsrelevans kan sikres på mange ulike måter, blant annet ved nær kontakt med arbeidslivet i utarbeidelse av studieprogrammer og i gjennomføring av undervisningen. NHO mener dessuten at alle studenter må få tilbud om studiepoenggivende praksis. Et mer sammensatt arbeidsmarked og økende behov for tverrfaglighet og utvikling av kompetanse i skjæringspunktet mellom forskjellige disipliner gir også grunnlag for større fleksibilitet i høyere utdanning. Utdanningsinstitusjonene bør få større handlefrihet til å øke arbeidslivsrelevansen, også på masternivå. For eksempel kan dagens masterforskrift begrense fler- og tverrfaglighet. Masterforskriften stiller relativt strenge krav til faglig fordypning på bachelornivå innen mastergradens fagområde. Det kan hindre utvikling av nye mastergrader som i større grad tar innover seg at arbeidslivet kan ha behov for kandidater med mer variert og tverrfaglig bakgrunn.

KD bør se på behovet for å tydeliggjøre enkelte forskrifter i UH-sektoren når det gjelder arbeidslivsrelevans. For eksempel inneholder "Forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning (studietilsynsforskriften)" i dag blant annet følgende formulering: "§ 2-2. Krav til studietilbudet. (2) Studietilbudet skal være faglig oppdatert og ha tydelig relevans for videre studier og/eller arbeidsliv." NHO mener formuleringen må gjøres tydeligere og mer forpliktende med hensyn på relevans for arbeidslivet.

4. Styrke etter- og videreutdanningstilbudet

Det er viktig at universiteter og høyskoler tar et enda større ansvar for folks muligheter til livslang læring. For å få dette til, må pådriveransvaret ligge i arbeidslivet, samtidig som samarbeidet mellom UH og arbeidslivet må styrkes ytterligere. Det er viktig å styrke tilbudssiden i EVU-markedet, ikke minst innenfor tekniske fag, IKT og digitalisering, hvor tilbudet i dag er dels mangelfullt nasjonalt. Det er viktig å få på plass fleksible, digitale og modulbaserte tilbud, slik at opplæringen kan kombineres med arbeid. Bruk av innovative og nye læringsteknologier kan gjøre tilbudene attraktive for flere målgrupper.

Prioriterte virkemidler

I lys av de prioriterte teamene skissert over, vil NHO særlig framheve de følgende virkemidlene som viktige i den kommende stortingsmeldingen.

1. Finansieringssystemet

Samarbeid med arbeids- og næringsliv bør tillegges større vekt med tanke på hva universitetene og høyskolene måles etter. Finansieringssystemet må gjennomgås med tanke på å legge bedre til rette for og skape sterkere insentiver til utvikling av etter- og videreutdanningstilbud. Høyskolene og universitetene må bli målt på sin EVU-aktivitet, og det bør vurderes om dette skal innlemmes i resultat- og finansieringssystemet.

Kostandskategoriene i finansieringssystemet må gjennomgås. Teknologituttanningene er blant annet betydelig underfinansiert per i dag. Det er derfor viktig å heve finansieringskategorien for ingeniør- og teknologistudier. NHO anbefaler at ingeniørutdanninger i tillegg til ny finansieringskategori også får et tilleggsbeløp per student, slik at utdanningene kan legge til rette for at studentene har tilgang til relevant og oppdatert utstyr som de vil møte i arbeidslivet.

2. Utviklingsavtaler

Utviklingsavtaler kan være et velegnet virkemiddel i sektoren. Utviklingsavtalene bør videreutvikles som strategisk verktøy for styring av institusjonene, og NHO mener for eksempel at styrking av arbeidslivsrelevansen er et tema som kan inngå i utviklingsavtalene. Avtalene bør ha konkrete mål, og ved gitte forutsetninger kan det knyttes finansiering til måloppnåelsen.

3. Dikus kvalitetsprogrammer

Dikus kvalitetsprogrammer må styrkes og videreutvikles, og særlig vektlegge utlysninger for å fremme arbeidslivsrelevansen i høyere utdanning. Det er viktig at det stilles tydelige krav om at arbeidslivets parter må inkluderes aktivt i prosessene med utforming av utlysninger, behandling av søknader og tildelinger.

4. Senter for fremragende utdanning (SFU)

SFU må videreutvikles slik at ordningen i større grad også blir et virkemiddel som understøtter næringsrettet utdanning. Arbeidslivets parter må også her aktivt involveres i utforming av utlysninger, behandling av søknader og tildelinger.

5. Råd for samarbeid med arbeidslivet (RSA)

NIFUs evaluering fra 2017 konkluderte med at RSA bidrar til å styrke og forankre samarbeidet mellom universiteter og høyskoler og arbeidslivet, og øke gjensidig forståelse. NIFU fant at RSA har bidratt til konkrete resultater ved noen institusjoner i form av nye eller endrede studietilbud. Et stort flertall av RSA-medlemmene forventet framtidig nytte av ordningen. NIFU konkluderte med at ordningen har potensial til å bidra til flere konkrete resultater i fremtiden. De anbefalte derfor å videreføre ordningen.

NHO har sammen med LO over tid arbeidet med å styrke arbeidet i RSA, i tett og god dialog med UH-sektoren. NHO mener det er behov for en overordnet gjennomgang av intensjon, mandat, forankring og plassering av RSA-ene ved UH-institusjonene. Det er ikke minst nødvendig med klarere retningslinjer fra KDs side når det gjelder RSA. RSA bør formulere konkrete anbefalinger som behandles i institusjonenes styringsorganer. Det må etableres klare rutiner for tilbakemeldinger til RSA-medlemmene om hvordan anbefalingene er fulgt opp. Det er viktig med god sammenheng mellom RSA og arbeidet som foregår på de andre nivåene ved UH-institusjonene, ikke minst på programnivået.

RSA bør også kunne gi overordnede innspill til UH-institusjonenes dimensjonering av fremtidige utdanningstilbud. Innspillene bør behandles i UH-styrene og kan videre være et godt grunnlag for å gi innspill til regionale kompetansestrategier. NHO mener KD også må stille klare forventninger om representasjon fra arbeids- og næringslivet i styrer og råd på fakultets-, institutts- og programnivå.

Med vennlig hilsen

Mari Sundli Tveit
Områdedirektør politikk